

Tematický okruh osobnostní a sociální výchovy
HODNOTY, POSTOJE, PRAKTICKÁ ETIKA

Lekce
11.2

ZKOU MÁME CTNOSTI

Anna Pekárková

Mgr. Anna Pekárková

ZKOUMÁME CTNOSTI

Tematický okruh osobnostní a sociální výchovy

Hodnoty, postoje, praktická etika

Koncept lekce 11.2

Vydalo občanské sdružení Projekt Odyssea

Katusická 712, 197 00, Praha 9

www.odyssea.cz

Počet stran: 13

Vydání 1., 2007

Obrázek na obálce a v textu: © Mgr. Anna Pekárková

© Projekt Odyssea, 2007

ISBN 978-80-87145-32-6

OBSAH:

1	Úvod.....	3
1.1	Smysl lekce	3
1.2	Struktura lekce	4
1.3	Úvodní otázky pro učitele i žáky	5
1.4	Očekávaný výstup lekce.....	7
1.5	Témata a cíle lekce.....	7
2	Jak realizovat tuto lekci.....	10
2.1.1	Cíle	10
2.1.2	Teorie pro zajímavost.....	10
2.1.3	Tipy na aktivity	11
2.1.4	Otázky pro reflexi	12
2.1.5	Evaluaace	13

1 Úvod

1.1 SMYSL KONCEPTU LEKCE

Vážení kolegové,

tento text vznikl jako pomůcka pro učitelské sbory, které chtějí týmově zpracovat osobnostní a sociální výchovu do svého školního vzdělávacího programu a do běžné praxe své školy. Smyslem textu je především:

1. Usnadnit učitelům orientaci v základních pojmech, tématech a cílech osobnostní a sociální výchovy (dále jen OSV).
2. Nabídnout ukázky konkrétních postupů a konkrétních aktivit, které je možno využít ve školní výuce OSV.

Koncept lekce je pracovním materiálem, který zatím není dokončen do definitivní podoby lekce. Má stejné poslání jako ostatní lekce OSV, ale vyžaduje od učitele vyšší míru samostatné tvořivé práce.

Lekce OSV jsou vytvořeny jako *průřezové*. Znamená to, že nejsou rozpracovány pro konkrétní ročník nebo předmět. Rozhodnutí o tom, která témata a které cíle bude škola realizovat v jakém ročníku nebo předmětu, zůstává vždy na konkrétní škole. Lekce by měla být realizována průběžně napříč předměty díky spolupráci celého učitelského sboru. Navíc by měla být obohacena dalšími nápady a zkušenostmi učitelů z dané školy.

Studiu konkrétní lekce by měla předcházet celoškolská diskuse o tom, které osobnostní vlastnosti a sociální dovednosti svých žáků chce škola rozvíjet především.

Doporučujeme, aby učitelé z konkrétní školy nejdříve společně prostudovali, prodiskutovali a naplánovali do ŠVP pouze ty lekce, které odpovídají celoškolským prioritám. Ostatní lekce mohou například používat jen ti učitelé, kteří se specializují na příslušná témata.

Věříme, že Vám text pomůže při hledání právě té Vaší cesty k OSV!

Projekt Odyssea, tým projektu „Zavádění OSV do ŠVP“, 2006-2007

Máme zájem o Vaše nápady a připomínky k této lekci.

Budeme moc rádi, když nám je pošlete na adresu:

lekce@odyssea.cz

1.2 STRUKTURA KONCEPTU LEKCE

Na začátku, v podkapitole 1.3 Úvodní otázky pro učitele i žáky, stručně přibližujeme čtenářům hlavní témata lekce.

V podkapitole 1.4 Očekávaný výstup lekce naleznete přesné znění očekávaného výstupu osobnostní a sociální výchovy, ke kterému byla tato lekce vypracována. Jedná se o cílovou vlastnost osobnosti žáka nebo o sociální dovednost žáka, kterou se snažíme rozvíjet.

Podkapitola 1.5 Témata a cíle lekce obsahuje seznam dílčích měřitelných cílů, které odpovídají očekávanému výstupu lekce. Tyto dílčí cíle jsou uspořádány do témat označených písmeny A, B, C ...

V kapitole 2 Jak realizovat tuto lekci naleznete informace o tom, jak můžete během vyučování naplňovat dílčí cíle OSV. Kapitola 2 je společná pro všechna témata A až G. Naleznete v ní různé návrhy aktivit, otázky pro reflexi a doporučení, jak cíle naplňovat.

UPOZORNĚNÍ: Cíle lekce je samozřejmě možno naplňovat i mnoha dalšími aktivitami, které v lekci nejsou navrženy. Výběr konkrétních aktivit a jejich úprava pro konkrétní skupinu žáků je vždy v rukou učitele.

1.3 ÚVODNÍ OTÁZKY PRO UČITELE I ŽÁKY

Následující otázky zaměřují pozornost na témata této lekce. Umožňují vybavit si vlastní zkušenosti s danou problematikou. Pomáhají objevit smysl a užitek rozvíjených dovedností.

Pokud si na otázky sami odpovíme, můžeme je s porozuměním položit svým žákům při realizaci této lekce ve vyučování.

- ◆ Kdy jste se naposledy zachovali odvážně?
- ◆ Kdy jste se cítili spravedliví?
- ◆ V jaké situaci jste cítili, že máte odpovědnost?
- ◆ Jak poznáte, jestli se můžete na někoho spolehnout?
- ◆ Stalo se vám někdy, že jste chtěli něco udělat a neměli jste na to dost odvahy?
- ◆ V jakých situacích se vám stává, že neřeknete pravdu?
- ◆ Co děláte, když se cítíte bez energie a potřebujete pracovat?
- ◆ Kdy jste naposledy někomu pomohli?
- ◆ Jak vnímáte lidi, kteří vám připadají poctiví?

Učitel: „K čemu se vám hodí, když budete odvážní? A co vaše odvaha může přinést ostatním lidem?“

Žák: „Nebudu se bát dělat věci, které považuji za správné. A ostatní budou mít také více odvahy.“

1.4 OČEKÁVANÝ VÝSTUP LEKCE

Žák rozpoznává projevy a užitečnost etických jevů ve vlastním životě (zodpovědnost, spravedlnost, odvaha ...).

1.5 TÉMATA A CÍLE LEKCE

TÉMA A - Odvaha

- Žák popíše konkrétní projevy odvahy ve svém chování a v chování druhých lidí.
- Žák v modelové situaci předvede držení těla, způsob chůze a řeči odvážného člověka nebo člověka s nedostatkem odvahy.
- Žák předvede situaci ze svého života, ve které je/bylo třeba projevit odvahu.
- Žák popíše, jaké důsledky pro jeho život má odvaha a nedostatek odvahy.
- Žák se zachová odvážně ve cvičné situaci.
- Žák se zachová odvážně v reálné situaci.
- Žák popíše své prožívání během odvážného chování.
- Žák vysvětlí rozdíl mezi riskováním a odvahou.

TÉMA B - Poctivost

- Žák popíše konkrétní projevy poctivosti ve svém chování a v chování svých příbuzných a spolužáků.
- Žák popíše, jaké důsledky pro jeho život má poctivé nebo nepoctivé chování (jeho i druhých).
- Žák si ujasní, ve kterých situacích je pro něj osobně důležité chovat se poctivě.
- Žák zažije situaci, ve které se zachová nepoctivě.
- Žák předvede situaci, ve které je pro něj osobně těžké zachovat se poctivě.
- Žák se vědomě zachová poctivě během vyučovací hodiny.
- Žák se vědomě zachová poctivě mimo školu.
- Žák reflektuje své pocity, které provázejí poctivé a nepoctivé chování.

TÉMA C - Spravedlnost

- Žák popíše projevy spravedlivosti ve svém chování a v chování druhých lidí.
- Žák uvede situaci, kdy byl nespravedlivý a nevěděl o tom.
- Žák vysvětlí, jaké má spravedlivé a nespravedlivé chování důsledky na jeho život.
- Žák zažije situaci, ve které se k němu někdo zachová nespravedlivě.
- Žák popíše své pocity v situaci, kdy je vůči němu někdo nespravedlivý.
- Žák bude rozvíjet dovednost chovat se spravedlivě v situaci, ve které je to pro něj osobně náročné.
- Žák se zachová spravedlivě v reálné situaci třídy.
- Žák se zachová nespravedlivě ve cvičné situaci.
- Žák popíše své pocity, které provázejí spravedlivé a nespravedlivé chování.

TÉMA D - Zodpovědnost

- Žák uvede konkrétní příklady zodpovědného a nezodpovědného chování.
- Žák popíše důsledky zodpovědného a nezodpovědného chování pro svůj život.
- Žák identifikuje situace ve svém životě, ve kterých je pro něj důležité chovat se zodpovědně.
- Žák se zachová nezodpovědně.
- Žák předvede důsledky nezodpovědného chování na svůj život.
- Žák se zachová zodpovědně ve školní lavici. (např. při společné práci, plnění slibů).
- Žák reflektuje pocity, které provázejí zodpovědné a nezodpovědné chování.

TÉMA E - Pravdomluvnost

- Žák uvede situace, ve kterých je pro něj velmi důležité mluvit pravdu.
- Žák uvede situace, ve kterých považuje za správné nebo ospravedlnitelné lhát nebo pravdu zamlčet. (Co rozumíte pod slovem upřímnost?)
- Žák uvede alespoň tři situace, kdy je pro něj lepší říct pravdu i přesto, že je to velmi obtížné.
- Žák popíše důsledky pravdomluvnosti a lhaní na svůj život.
- Žák bude rozvíjet dovednost říkat pravdu v situaci, ve které je to pro něj náročné.

- Žák předvede situaci, ve které jedná pravdomluvně.
- Žák zažije situaci, ve které mu bude lháno.
- Žák zažije situaci, ve které bude lhát.
- Žák zažije situaci, ve které bude mluvit pravdu.
- Žák popíše své pocity, které v něm pravdomluvné a nepravdomluvné chování vzbuzují.

TÉMA F - Pracovitost

- Žák popíše projevy pracovitosti ve svém chování a v chování druhých lidí.
- Žák popíše důsledky pracovitosti a zahálčivosti na svůj život.
- Žák vysvětlí rozdíl mezi pracovitostí a workoholismem.
- Žák uvede situace ze svého života, ve kterých je pro něj výhodné být pracovitý.
- Žák se zachová pracovitě ve školní lavici.
- Žák se zachová nepracovitě ve školní lavici.
- Žák popíše své pocity, které v něm pracovité a nepracovité chování vzbuzují.

TÉMA G - Prosociálnost – nezištná pomoc

- Žák uvede, co si pod nezištnou pomocí představuje.
- Žák uvede, kdy zažil, že mu někdo nezištně pomohl.
- Žák rozlišuje, kdy pomáhat druhým a kdy se soustřeďovat na sebe.
- Žák definuje situace, ve kterých je pro něj důležité zachovat se prosociálně.
- Žák předvede prosociální chování v takové situaci.
- Žák někomu během vyučovací hodiny nezištně pomůže.
- Žák někomu nezištně pomůže během školního dne.
- Žák někomu nezištně pomůže mimo budovu školy.
- Žák popíše své pocity, které v něm prosociální chování vzbuzuje.

2 JAK REALIZOVAT TUTO LEKCI

2.1.1 Cíle

Cíle pro tuto lekci, jsou akcentovány čtyřmi základními směry.

- ◆ Žák předvede, jak se jevy projevují v chování.
- ◆ Žák identifikuje situace, ve kterých chce etické jevy používat.
- ◆ Žák zažije situace, ve kterých některé jevy záměrně použije.
- ◆ Žák reflektuje vlastní prožívání, které provází zkušenost s těmito jevy.
- ◆ Žák si uvědomuje, jaké důsledky má, když se zachová určitým způsobem.

2.1.2 Teorie pro inspiraci

Ctnost

(řec. *αρετη*, *areté*, lat.*virtus*) je vypěstovaný a navyklý sklon k dobrému jednání.

Pojetí ctností

- Platón rozeznává tři ctnosti, které jsou složkou spravedlnosti, totiž **moudrost, statečnost a uměřenost**.
- U Aristotela je ctnost střed mezi dvěma krajnostmi, například štědrost jako střed mezi rozhazovačností a lakotou. Rozděluje ctnosti do tří skupin: **etické** (mravní), **dianoetické** (teoretické znalosti a jednání) a **poietické** (praktické dovednosti).
- Tomáš Akvinský specifikuje čtyři ctnosti - **moudrost, spravedlnost, statečnost a uměřenost** - jako ctnosti přirozeného zákona, který odráží věčný zákon Boží.
- Podle První epištoly Korintským 13,13: „*A tak zůstává víra, naděje a láska, ale největší z té trojice je láska.*“, byla ve středověku rozvinuta nauka o kardinálních křesťanských ctnostech, kterými jsou **víra, naděje a láska**.

2.1.3 Tipy na aktivity

Doporučujeme, soustředit se vždy pouze na jeden jev a na něm s žáky pracovat.

Níže uvedené aktivity lze použít pro rozvoj kteréhokoli z etických jevů.

Cvičné scénky a situace nacházejme důsledně v životě žáků, pracujme s tím, co nám do hodiny přináší oni sami.

Pátrejme po pocitech žáků. Afektivní složka člověka je silně regulativní. (Jak prožíváš - když jsi nespravedlivý? – když je někdo na tebe nespravedlivý? – když je někdo nespravedlivý vůči někomu jinému?)

◆ Slovní

- Hra Asociace na daný jev - slovo.
- Napište příběh, který bude vystihovat daný jev.
- Ve dvojicích sepište, co vám za výhody přináší nebýt odpovědný (opět lze použít pro kterýkoli jev, pozitivně či negativně).
- Na prvním stupni můžeme číst různé příběhy, pohádky, ve kterých se postavy charakteristicky chovají, a nechat o tom žáky povídat, kreslit ilustrace atd.

◆ Dramatizace

- Živé sochy – žáci chodí prostorem a na pokyn učitele předvedou určitou vlastnost – vytvoří sochu.
- Žáci ve skupinách vytváří živé sochy znázorňující určitý jev – vlastnost. (Vytvořte živé sousoší znázorňující odpovědnost)
- Secvičte scénku, která bude vystihovat daný jev.
- Secvičte scénku, která bude vystihovat váš zážitek s tímto jevem.
- Žáci připraví scénku, kterou zahrají vícekrát – v každém provedení se bude jiný herce chovat př. odpovědně.
- Předved'te rozhovor, v němž jeden člověk bude odpovědný a druhý ne.

◆ Úkoly do života žáků

- během příštího dne – týdne se zachováte př. odpovědně (během hodiny, během domácí přípravy..). Chceme-li po dětech, aby experimentovali s chováním, které považujeme za negativní (zalžete), doporučujeme stanovit postup, jak žák situaci následně ošetří. Př.: Poté, co někomu zalžeš mu řekneš: „Promiň, ale to, co jsem Ti právě

řekl nebyla pravda, ale lež. Byl to můj domácí úkol ze školy, zalhat. Pravda je, že“

◆ Další nápady

- Nabídneme žákům aktivity, ve kterých je potřeba se konkrétně zachovat odvážně, poctivě atd. Reflektujeme jejich prožívání dané aktivity a hledáme moment, ve kterém nejvíce pocítili, že potřebovali př. odvahu.
- Nakreslete obrázek, který bude vystihovat daný jev.
- Můžeme využít obrázky dvaceti čtyř alegorických soch křesťanských ctností a neřestí postavených na zahradní zídce zámku Kuks.

2.1.4 Otázky pro reflexi

Otázky, které můžeme žákům pokládat pro porozumění etickým jevům. Lze je aplikovat pro kterékoli z nich. Zde uvádíme jako příklad odvahy.

- Viděl jsi v poslední době někoho, kdo se zachoval odvážně? Co udělal? Ve který moment byl odvážný?
- Zachoval jsi se ty někdy odvážně? Co jsi udělal? Řekni (napíš) nám svůj příběh.
- Jaké to má klady, zachovat se odvážně?
- Jaké to má nevýhody, být odvážný? Jaké jsou meze odvahy?
- V jaké chvíli je důležité zachovat se odvážně?
- Jaké má odvážné chování důsledky na fungování společnosti jako celku? Jak by to vypadalo, kdyby byli všichni lidé odvážní? Zbabělí?
- Kdo se ve tvém životě (blízkém okolí) chová odvážně? Co ti to přináší?
- V jakých chvílích se ty chováš odvážně? Co ti to umožňuje?
- Vzpomínáš si na nějakou chvíli, ve které, kdyby se vrátil čas a mohl bys ji prožít znovu, by ses chtěl zachovat odvážně? Jak by to vypadalo?
- Proč se někdy zachováme odvážně a někdy ne? Jaké to má důvody?
- Proč jsi se takto zachoval? Má to nějaký vztah ke tvým hodnotám?
- Co ti umožňuje, když se chováš odvážně?

2.1.5 Evaluace

Otázky, které můžeme žákům pokládat pro zjištění, jak porozuměli etickým jevům. Lze je aplikovat, pro kterékoli z nich. Zde uvádíme jako příklad odvahu.

- ◆ Žák uvede, co mu přináší, když je odvážný.
- ◆ Žák popíše, jak jeho odvaha může prospět ostatním lidem.
- ◆ Žák popíše situaci, ve které se zachoval odvážně.
- ◆ Žák napíše tři situace, ve kterých se v budoucnu chce chovat odvážně a uvede, proč se takto rozhodl.

Tento text je pouze prvním náčrtem lekce. Publikujeme jej pro inspiraci. Rádi bychom jej dokončili v nějakém dalším projektu.

Mgr. Anna Pekárková
ZKOUMÁME CTNOSTI

© Projekt Odyssea, 2007
www.odyssea.cz

ISBN 978-80-87145-32-6